

Nowa nadzieja dla znajdujących się w martwym punkcie praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych?

Aby prawa człowieka zawarte w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka mogły zostać w pełni zrealizowane, niezbędne wydaje się również zagwarantowanie praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. W Tanzanii egzekwowanie praw człowieka napotyka na trudności. Wydaje się zatem konieczne, aby rząd, wraz ze społeczeństwem obywatelskim, skupił się na działaniach dążących do realizacji tych praw. Ostatnie zmiany przynoszą na to nadzieję.

SAHRiNGON Tanzania Chapter

Rehema Kerefu Sameji

Richard Shilamba

Armando Swenya

Dziesiąty grudnia jest rocznicą przyjęcia Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka przez ONZ w 1948 roku. 10 grudnia tego roku członkowie SAHRiNGON – Tanzania Chapter dołączają do tysięcy organizacji działających na rzecz praw człowieka na całym świecie, by uczcić tę rocznicę. Będzie to też szansa, by zastanowić się nad tym, w jakim stopniu prawa ekonomiczne, społeczne i kulturalne – kamienie milowe w realizacji praw człowieka – są respektowane, chronione i wypełniane.

Analizując różnego rodzaju rządowe i pozarządowe raporty, dotyczące różnych aspektów praw człowieka w Tanzanii, członkowie SAHRiNGON-Tanzania Chapter dochodzą do wniosku, iż wdrażanie praktycznie wszystkich praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych jest powstrzymywane. Jak pokażemy poniżej, pozostaje jednak nadzieja na poprawę tej sytuacji.

Udoskonalenie dostaw międzynarodowej pomocy i rozwoju państwowych spółek

Międzynarodowa współpraca rozwojowa niewiele pomogła w maksymalizowaniu szans ludzi na pełne korzystanie z praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych w Tanzanii. Ponad 60% pomocy rozwojowej od partnerów dwustronnych i wielostronnych nie jest kierowane na zaspokojenie realnych i pilnych potrzeb ludzi. Zamiast tego, ogromna część pieniędzy pomocowych kierowana jest na koszty administracyjne i pomoc techniczną krajów-partnerów, jak również pokrycie długów oraz zakupy produktów od zagranicznych firm, gałęzi przemysłu i rynków.¹ Ponadto, polityka warunków udzielania pomocy spowodowała zwolnienie wielu pracowników z pracy, sprzedaż lokalnych firm obcokrajowcom, cięcia w pensjach wypłacanych nauczycielom i pielęgniarkom, a także w dopłatach dla rolników. Konsekwencją jest również prywatyzacja podstawo-

wych usług, takich jak służba zdrowia, energetyka i dostarczanie wody.

Istnieje jednak nadzieja. W grudniu 2006 rządu, wraz z 19 partnerami rozwojowymi, podpisał umowy zobowiązujące wszystkie 20 krajów i ich instytucje do wdrażania Wspólnej Strategii Pomocy dla Tanzanii. Strategia wymaga od partnerów rozwojowych, między innymi, zwiększenia oficjalnej pomocy rozwojowej oraz do kierowania jej przez Ogólny Budżet Pomocowy – preferowany sposób przekazywania funduszy. Strategia przewiduje rolę rządu jako lidera, a spótek skarbu państwa jako priorytetów pomocy, a także wybór pomocy technicznej bez zbędnych wpływów.²

Ukrócenie podrabiania leków

Globalizacja zmieniła Tanzanię w chłonny rynek dla podrabianych leków, wliczając w to fałszywe wersje antybiotyków, hormonów, sterydów oraz leków przeciw malarii, rakowi i wirusom. W 2005 roku sprzedaż fałszywych leków na świecie przekroczyła wartość 3,5 miliarda USD, a do roku 2010 może osiągnąć 75 miliardów, jeżeli nie zostaną podjęte żadne działania mające na celu ukrócenie tej praktyki.³ Leki przeciw malarii są szczególnie częstą przyczyną zgonów. Rocznie umiera z powody ich zażywania milion ludzi. Jednej piątej tych zgonów można by uniknąć, a zdaniem Światowej Organizacji Zdrowia jedynym warunkiem jest, by leki były oryginalne.

Ministerstwo Zdrowia tworzy plan zapewnienia Tanzanii systemu opieki zdrowotnej dopasowanej do potrzeb pacjentów, z odpowiednimi standardami funkcjonowania, a przez to i dobrymi wynikami klinicznymi.⁴ Daje to nadzieję na odwrócenie trendu sprzedaży podrabianych leków.

Stawiając czoła problemowi publicznych malwersacji

Malwersacje zasobów przeznaczonych na rozwój praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych stanowią poważny problem. Z oświadczenia Pań-

stwowej Agencji Prasowej z 9 stycznia 2008 roku dowiadujemy się, że niezależny audyt dotyczący zaległości w spłaceniu zadłużenia zagranicznego, przeprowadzony pomiędzy wrześniem i grudniem 2007 wykazał, że miały miejsce wpłaty w wysokości 116 milionów USD na konta 22 krajowych firm pod szyldem spłacania długu zagranicznego w 2005 roku. 79 milionów USD zostało wypłaconych 13 firmom na podstawie fałszywych i podrobionych dokumentów. Pozostałe dziewięć firm otrzymało równowartość 37 milionów USD bez żadnego uzasadnienia czy wsparcia w dokumentach. Według raportu, dwie firmy Rashtas (T) Ltd i G&T International Ltd nie były nawet wymienione w księgach rejestrów gospodarczych oraz instytucjach udzielających licencji.

Specjalna komisja parlamentarna ujawniła w styczniu 2008, że Ministerstwo Energetyki i Mine-raliów podpisało kontrakt z nieistniejącą firmą Richmond Development Ltd na dostawy elektryczności. To zobligowało Tanzańską Firmę Energetyczną do podwyższenia cen energii u zwykłych obywateli, aby pokryć codzienną opłatę dla nieistniejącej firmy w wysokości 121811 USD.

Należy jednak mieć nadzieję, że w przyszłości w Tanzanii malwersacje publicznych pieniędzy będą powstrzymywane, a osoby w nie zamieszane zostaną ukarane. W 2005 roku rząd złożył wiążącą obietnicę, że rozliczy z odpowiedzialności osoby sprzeniewierzające publiczne pieniądze.⁵ W wyniku wyżej opisanych skandali powstało Biuro ds. Zwalczania i Zapobiegania Korupcji, a premier i dwóch jego ministrów podali się do dymisji w akcie przyjęcia odpowiedzialności za zaistniałą sytuację. Rządowe śledztwo dotyczące zaległości w spłaceniu długu zagranicznego trwa.

Obiecane raporty dla instytucji monitorujących

Dostarczanie na czas raportów rządowych instytucjom ONZ zajmującym się monitoringiem jest kluczowe, jeżeli te mają pomóc państwu w efektywnym przestrzeganiu, ochronie i realizowaniu praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. Poprzez ratyfikację Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych z 1976 roku

¹ Social Watch (2006). Impossible architecture. Why the financial structure is not working for the poor and how to redesign it for equity and development, Montevideo: Instituto del Tercer Mundo, s. 18.

² Przemowa byłego Ministra Finansów, Hon. Zakia Hamdani Meghji, na temat wydatków w roku fiskalnym 2007/2008, 14 czerwca 2007.

³ A. Adam Ihucha, "Africa major dump of fake medicine", *The Guardian*, 16 lipca 2007.

⁴ <www.moh.go.tz/index.php>

⁵ Przemowa prezydenta, Jakaya Kikwete, wygłoszona w parlamencie Tanzanii 30 grudnia 2005.

Tanzania zobowiązała się do opracowania pierwszego raportu w ciągu dwóch lat oraz do tworzenia kolejnych co pięć lat. Pomimo iż rząd złożył pierwszy raport 10 września 1979 roku, to nie opracował już żadnego kolejnego – jest to 29 lat opóźnienia w złożeniu sprawozdania.⁶

Nadzieja pojawiła się w 2007 roku, kiedy to parlamentarzyści zwrócili się do rządu o złożenie wyjaśnień w sprawie opóźnienia tych raportów. W odpowiedzi rząd obiecał opracować raport okresowy na temat tego, jak wdraża w życie Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych i złożyć go do końca 2008 roku.⁷

Załączki opieki społecznej dla większości

Około 900000 osób, czyli mniej więcej 5% tanzańskiej siły roboczej, liczącej w sumie 18 milionów, podlega ubezpieczeniu społecznemu. Poprzedni minister finansów – Zakhia Meghji – stwierdził, że tylko 2,7% społeczeństwa posiada ubezpieczenie społeczne, więc „muszą zostać podjęte wysiłki aby podległy mu pozostałe 93% Tanzańczyków.”⁸

Większość obywateli nadal traktuje tradycyjną pomoc dalszej rodziny jak ubezpieczenie. Jest to system opieki nad członkami rodziny w potrzebie, który słabnie z dnia na dzień w wyniku postępującej urbanizacji i chorób takich jak HIV/AIDS, które rozluźniły więzi społeczne i uszczupliły dostęp do opieki społecznej, szczególnie dla grup defaworyzowanych.

Istnieje jednak nadzieja, że ubezpieczenie społeczne zostanie rozszerzone na większość Tanzańczyków, łącznie z ogromną liczbą ludzi pracujących w rolnictwie i szarej strefie. Ustawa o Społecznościowym Funduszu Zdrowotnym (Community Health Fund – CHF) z 2001 roku utworzyła oddzielny system opłat z podziałem na regiony, którego celem jest zapewnienie bezpośredniej opieki zdrowotnej dla osób z terenów wiejskich i szarej strefy. Gospodarstwo domowe może dołączyć do tego funduszu poprzez wpłacenie rocznej składki członkowskiej, która gwarantuje nieograniczony dostęp do opieki medycznej w oddziałach CHF. Rodziny, których nie stać na opłacenie rocznej składki, powinny otrzymać kartę CHF za darmo.

Prawo do godnego mieszkania

Około 70% miejskiej populacji Tanzanii jest uznawane za koczowniców (squaters) żyjących w „nielegalnych” miejscach, które nie zostały przez nikogo sprawdzone, ani do tego przygotowane. W wielu wiejskich regionach w 90-95% domostw nie ma podłogi lecz zwykła gleba, a w szczególnych przypadkach podłoga jest zrobiona ze zwierzęcych odchodów. Regiony wiejskie posiadają największy odsetek domów z niedobrym zadaszaniem (zrobionym z trawy, warstw kokosów, folii itp.). Odsetek

nieodpowiednich warunków mieszkalnych wynosi: 90% w Mkurandze; 87% w Kishapu, Kilwii i Lindii; 86% w Igunga, wiejskiej Sumbawandze i miejskiej Dodomie; 85% w Ujui i Nkasi oraz 84% w Urambo i Sikonge. W regionach miejskich proporcja nieodpowiednich warunków mieszkalnych wynosi: 0% w Moshi; 2% w Arusha; 3% w Kinondoni, Ilala, Rombo i Mbeya, 4% w Bukoba, 6% w Temeke i 8% w Morogoro, Moshi i Musoma.⁹

Niemniej jednak, ostatnio rząd przyjął program Formalizowania Własności i Biznesu. Jest to społeczna inicjatywa mająca na celu ułatwienie przejścia własności i biznesu z szarej strefy do sektora legalnego. Pomoże to zwiększyć dostęp ludzi do własności i możliwości biznesowych poprzez rozwijającą się gospodarkę rynkową. Program pozwala ludziom używać ich własności z szarej strefy do pozyskiwania kapitału.¹⁰

Wyjątek potwierdzający regułę? Trwająca dyskryminacja kobiet

Nadzieja na zmianę na lepsze jest najmniejsza jeśli chodzi o dyskryminację ze względu na płeć. Dla realizacji praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych zarówno kobiet jak i mężczyzn, niezbędne jest prawo wrażliwe na płeć i idące za tym działania. W Tanzanii dyskryminujące prawo i działania są jednak nadal często spotykane, szczególnie w kwestii małżeństwa i dziedziczenia. Na przykład, zgodnie z Deklaracją Lokalnych Praw Obyczajowych nr 4 z 1963 roku, wdowie nie przysługuje prawo do określonego udziału w nieruchomości po mężu, zgodnie z zasadą nr 27 stanowiącą, iż wdowa nie ma prawa do nieruchomości, jeżeli istnieją jakiegokolwiek wątpliwości co do legalności jej związku ze zmarłym. Zgodnie z zasadą nr 20 wdowa może odziedziczyć wyłącznie prawo do użytkowania, które w wypadku jej ponownego zamążpójścia lub śmierci przechodzą na rodzinę pierwszego męża.

Prawo Obyczajowe wymaga od wdowy poślubienia męskiego krewnego jej zmarłego męża. Zasada 62 daje prawo rodzinie zmarłego zaoferować wdowie dziedziczenie po nim. Jej zgoda na to oznacza w praktyce wyłącznie możliwość pozostania na gospodarstwie, ale bez możliwości sprawowania kontroli nad nim. Tego rodzaju praktyki są niezwykle szkodliwe i uwłaczające kobietom, gdyż prawo uznaje je za własność przekazywaną sobie między mężczyznami.

Ustawa o Małżeństwie z 1971 roku zezwala na zaślubiny dziewcząt w wieku 14-15 lat na podstawie zgody wydawanej przez sąd i rodziców lub opiekunów. Niektórzy rodzice lub opiekunowie zmuszają dziewczynki do ślubu w celu otrzymania posagu, ryzykując ich zdrowie i odmawiając im prawa do edukacji. Dziewczynki w wieku 14 lub 15 lat nadal rozwijają się, zatem potrzebują większej opieki i odpowiedniego odżywiania. Cięża i poród w tym wieku zagrażają zarówno zdrowiu fizycznemu, jak i dobro-

stanowi psychicznemu. Ponadto, dziewczynki w tym wieku mają za sobą jedynie edukację podstawową (pod warunkiem, że zostały zapisane do szkoły o czasie). Ten poziom wykształcenia jest zdecydowanie niewystarczający, aby stawić czoła warunkom zmieniającego się świata.

Konstytucja Zjednoczonej Republiki Tanzanii jest pełna zapisów dyskryminujących, które powodują, że kobiety nie mogą korzystać z przysługujących im praw ekonomicznych, społecznych i kulturalnych. Artykuł 30(2) jawnie przyzwala na obecność dyskryminującego prawa, stanowiąc: „Oświadcza się, iż żadne z postanowień w tej części Konstytucji, które określają podstawowe prawa człowieka, wolności i obowiązki, nie będzie interpretowane jako unieważniające jakiegokolwiek istniejące prawa lub zakazujące powołania dowolnego prawa, lub tworzenia ustaw dookreślających to prawo. Ma to na celu zagwarantowanie, iż prawa i wolność innych oraz interesu publicznego nie są dyskryminowane przez błędnie pojmowane praw i wolności jednostki.” ■

⁶ <www.unhcr.ch/TBS/doc.nsf/newhvsSubmittedbycountry>

⁷ Hon. Dr. Harrison Mwakyeembe, “Serikali yashindwa kutoa report miaka 28” (“Government fails to submit report for 28 years”), in *Tanzania DAIMA*, 30 stycznia 2008.

⁸ Minister Finansów, Zakhia Meghji, “Social security funds cover five per cent of the labour force,” wypowiedź cytowana przez dziennik *The Guardian*, 16 listopada 2007.

⁹ Tanzania Government, *Poverty and Household Report 2005*.

¹⁰ The United Republic of Tanzania President's office report on the Property and Business Formalization Programme, its Kiswahili translation is Mpango wa Kurasimisha Rasiimali na Biashara za Wanyonge Tanzania, shortened as MKURABITA.